

життя та праці, майбутньої професійної діяльності шляхом виконання фізичних вправ, використання цілющих сил природи, особистої і загальної гігієни та певного раціонального побуту і праці.

Сьогодні важливою проблемою профільного ліцею є виховання вольових якостей учнів у процесі занять фізичною культурою і підготовка їх до професійної діяльності. Ці питання розглянув у своїй праці “Виховання вольових якостей в учнів середнього шкільного віку в процесі занять фізичною культурою” А. Артюшенко, яким після проведених досліджень було встановлено психолого-педагогічні чинники, що впливають на вольове становлення особистості; визначено педагогічні умови формування вольових якостей учнів у процесі занять фізичною культурою; розроблено методики і критерії оцінювання вольових якостей у підлітків; розглянуто особливості взаємозв’язку вольових і фізичних якостей в учнів середнього шкільного віку. Науково обґрунтовано і розроблено рекомендації щодо формування вольових якостей учнів у процесі занять фізичною культурою; впроваджено у практику методики кількісного і якісного оцінювання вольових якостей учнів з метою проведення об’єктивного поетапного контролю і корекції педагогічного процесу. Розроблено комплекси фізичних вправ та методичні прийоми, спрямовані на формування вольових якостей учнів.

Література

1. Алексеева А.В. Проблема гуманизации образования в зарубежных исследованиях / А.В. Алексеева // Вісник ЛДПУ ім. Т. Шевченко. – 2001. – № 9. – С. 307–312.
2. Амосов Н.М. Раздумья о здоровье / Н.М. Амосов. – [3-е изд. доп. и перераб.]. – М. : Физкультура и спорт, 1987.
3. Бал Г.О. Професійна діяльність і підготовка до неї у контексті розвитку особистості та становлення її духовності / Г.О. Бал // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : матеріали Міжнародної наукової конференції / [за ред.: С.О. Сисоєвої]. – Х. : ХДПУ, 2000. – С. 34–39.
4. Волков Л.В. Основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентської молоді / Л.В. Волков. – К. : Знання України, 2004.
5. Жигачов В.І. Професійно-прикладна фізична підготовка учнів професійно-технічних училищ / В.І. Жигачов, Р.А. Гринь. – К. : Вища школа, 1974.
6. Лисицын Ю.П. Медицина и гуманизм / Ю.П. Лисицын, А.М. Изуткин, И.Ф. Матюшин. – М. : Медицина, 1984. – 280 с.
7. Мазур Л. Філософія життя й ідеологія українського національного тіло виховання / Л. Мазур, П. Мартин // Традиції фізичної культури в Україні : зб. наук. пр. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 208.

СТУКАЛО О.А.

НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У сучасних складних і повних суперечностей процесах, спрямованих на осмислення реалій сьогодення, фундаментальною залишається проблема розвитку особистості. Завдання вищої освіти передбачає розробку концептуальних основ формування особистості професіонала на новій пред-

метній основі, що містить інтеграцію навчальної, наукової, виробничої, мовленнєвої діяльності студента. Метою його діяльності стає не просто засвоєння деякої частини змісту, соціального досвіду, зафіксованого у вигляді навчальної інформації, а формування здатності до виконання професійної діяльності на основі цих знань. Успіх формування стійкої професійної мотивації та розвитку комунікативних якостей у професійній сфері залежить від створення обґрунтованої дидактичної системи, що передбачає й охоплює головні напрями, як у професійній підготовці, так і у формуванні особистості сучасного фахівця в умовах науково-технічного прогресу.

Якість педагогічного спілкування істотно впливає на підвищення рівня навчальної діяльності студентів. Вона забезпечується комплексом взаємопов'язаних особистісних властивостей, здібностей педагога, ступенем фундаментальності його фахової підготовки, наявністю досвіду з організації навчання та виховання, особливостями змісту та методики викладання предмета.

Педагогічне спілкування, що є ґрунтовним за змістом і здійснюється на засадах міжособистісної та суб'єкт-суб'єктної взаємодії, є важливим фактором удосконалення навчального процесу у вищому закладі освіти. Воно може бути зразком професійної взаємодії для студентів, оскільки науково-педагогічний працівник, організатор такого спілкування є одночасно і викладачем, і представником певної галузі знань, певного напрямку фахової діяльності. Тому на результативність професійної підготовки впливає здатність педагога до здійснення цілеспрямованої роботи з навчання студентів професійної взаємодії.

У дослідженнях М. Пентилюк, Л. Паламар, Т. Симоненко, Г. Бондаренко, С. Вдовцової, Л. Златів, Н. Костриці, Л. Любашенко, Т. Окуневич, Л. Романової, О. Семенов, Н. Тоцької, В. Юкало, Я. Януш розглядається формування професійного функціонального спілкування як важливого напрямку професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ і О. РОМАНОВСЬКИЙ вважають, що не втратили своєї актуальності основні вимоги до фахівців, зокрема: професійна компетенція; сформованість особистої та професійної відповідальності, що ґрунтується на екологічному мисленні, загальнолюдських цінностях і моралі; готовність до аналізу й оцінки проблем, завдань, ситуацій, до прийняття рішень; комунікативна готовність – знання як мінімум однієї іноземної мови, володіння літературною усною і писемною мовою, уміння складати документи, що обов'язково входять у сферу професійної діяльності, комп'ютерна грамотність, володіння сучасними засобами зв'язку; готовність і прагнення до усвідомлення постійного особистісного і професійного вдосконалення, підвищення кваліфікації [6].

Мета статті – розглянути деякі аспекти методики навчання професійного спілкування студентів аграрних ВНЗ з урахуванням готовності та прагнення до усвідомлення постійного особистісного і професійного вдосконалення фахівців вищої кваліфікації.

Під дидактичною системою формування професійних інтересів розуміють взаємопов'язану сукупність психолого-педагогічних умов, методів, прийомів і засобів навчання та виховання засобами української мови, що найбільш ефективно сприяють вибору життєвих стратегій, моделей саморозвитку й самоактуалізації особистості, зокрема мовного і мовленнєвого вдосконалення. Традиційно системі формування професійної компетенції відводиться інтеграційна й інформувальна роль: регулярне поглиблення, оновлення, поповнення знань студентів ВНЗ аграрного профілю у конкретній науковій і професійній сфері їхньої діяльності. Причому деякі дослідники (А. Серий, В. Юпітов) схиляються до думки, що особистісний підхід – це не просто урахування індивідуальних якостей особистості у професійній діяльності, а насамперед вивчення шляхів становлення особистості професіонала, формування його професійного мислення й мовлення.

Важливим чинником ефективності формування професійного мовлення є визначення адекватності його змісту. Науковий доробок учених і досвід багатьох викладачів-практиків переконує в тому, що до змісту викладання української мови з метою професійного мовлення мають входити такі компоненти: 1) прагматичний – формування у студентів комунікативних умінь і навичок; 2) гносеологічний – розширення у студентів знань про загальні закономірності розвитку української мови, питання лексики, фразеології, фонетики, граматики, професійного мовлення, термінологічної лексики тощо; 3) аксіологічний – розвиток у студентів ціннісних орієнтацій і мотивів діяльності.

Детальний аналіз різних підходів щодо курсу української мови зумовив необхідність відокремлення таких критеріїв формування змісту останнього: відносної повноти; цілісності; типовості; відповідності вимогам мовної і мовленнєвої професійної практики (наразі й ринку праці), основним напрямом розвитку педагогічної науки; варіативності. Щодо критерію інваріантності, описаного в багатьох раніше вказаних фундаментальних працях із теорії формування змісту навчання, то у випадку з організацією лінгводидактичних комплексів він може бути застосований тільки для відбору методів викладання, тобто є зовнішнім щодо змісту і не може здійснювати на нього вплив.

У межах цієї концепції взаємозв'язок сучасного ринку праці з підготовкою студентів аграрних спеціальностей з української мови з метою формування професійного мовлення здійснюється за допомогою професійно орієнтованого підходу до формування змісту і дидактичної технології навчання української мови у вищій школі. Ця теза спирається на загальну закономірність організації навчальних дисциплін професійного циклу, виведену В. Ледньовим [3]: інваріант дисципліни визначається двома основними факторами – структурою діяльності та структурою сукупного об'єкта вивчення. Виходячи з цього, визначальними для навчання української мови у вищій школі аграрного профілю є: характер впливу загальної і майбутньої професійної діяльності на зміст, відбір й організацію навчального мовного матеріалу; моделювання в навчальному процесі ситуацій спілку-

вання і способів формування мовленнєвих умінь у студентів-аграріїв; способи і прийоми управління їхньою навчальною діяльністю на заняттях з викладачем і в самостійній роботі. На підставі аналізу стратегічної мети можна говорити про те, які функції буде виконувати предмет “Українська мова (за професійним спрямуванням)” у вищій школі, а саме: комунікативну; когнітивну; освітню; розвивальну; професійну; гуманістичну; виховну; особистісно-діяльнісну; аксіологічну; інтегративну; соціокультурну.

Спираючись на дослідження в цій галузі, можна виокремити ряд напрямів у проектуванні змісту. По-перше, зміст може бути засвоєний тільки у процесі активної діяльності суб’єкта. Таким чином, діяльність виступає як форма існування й вираження змісту. Його подання на діяльнісній основі дає можливість формування й розвитку системи діяльності тих, хто навчається, у предметному просторі. По-друге, зміст навчального предмета передбачає наявність об’єктів вивчення і методів їх інтеріоризації. При цьому методи є способами існування і вираження об’єктів вивчення, що проектуються змістом підготовки. Отже, оволодіння системою діяльності дає змогу суб’єкту встановити взаємодію з будь-якими системами конкретного предметного простору. По-третє, зміст пов’язаний із засобами існування. У дидактиці розроблено декілька форм його подання, кожна з яких задає певну програму здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесно-описова, структурно-понятійна, системно-діялісна, блочно-модульна. Остання виступає в ролі пріоритетного напрямку організації змісту; структурною одиницею тут є значущий фрагмент майбутньої професійної діяльності фахівця.

Таке розуміння змісту навчання дає можливість розробляти комплексні алгоритми розвитку професійної освіти, інтегративні програми підготовки за спеціальністю, а також інноваційні підходи до організації педагогічного процесу. Специфіка навчання студентів української мови у вищому аграрному навчальному закладі зумовлена двома обставинами. Перша: для студентів ВНЗ українська мова має бути не стільки метою, скільки засобом отримання професійної освіти – інженерної, економічної, ветеринарної тощо, що має примушувати викладачів у процесі їх навчання української мови ураховувати майбутню спеціальність студента. Ця своєрідність запитів аудиторії повинна оформити особливу лінгводидактичну категорію ураховання майбутньої спеціальності студентів (українська мова як засіб оволодіння спеціальністю, професійно спрямоване навчання української мови). У межах реалізації цієї категорії мають бути виконані деякі дослідження. Наприклад, відібрати найбільш типовий для наукової сфери спілкування лексико-граматичний матеріал, скласти списки найбільш частотних лексичних одиниць загальнонаукового, профільного й вузькоспеціалізованого характеру. Друге: оволодіваючи своєю спеціальністю, тобто набуваючи так звану предметну (професійну) компетенцію, студенти оволодівають необхідними для цього знаннями, навичками й уміннями українською мовою, якою будуть здатні реалізовувати лінгвістичну компетенцію у різних умовах мовленнєвого, особливо професійного спілкування. Під

професійною компетенцією розуміють не тільки “сукупність знань, навичок й вмінь, що формуються в процесі навчання тієї чи іншої дисципліни, але й освоєні соціально-комунікативні здібності, що забезпечують самостійність професійної діяльності” [6, с. 454].

Нові принципи структурування навчального процесу за умовами Болонського процесу, розподіл часу та навчального матеріалу за модулями також потребує відображення в системі навчання. Отже, діяльність студентів під час навчання має подвійний характер, що виявляється в навчанні діяльності з метою отримання знань, умінь і навичок та підготовці до майбутньої трудової діяльності. Говорячи мовою лінгводидактики, студенти, вступаючи до вищої школи, не володіють ані змістом майбутньої професійної думки, ані формою її вираження. Саме це створює ситуацію одночасної наявності двох сполучених труднощів: з одного боку, студенти повинні отримати спеціальну професійну освіту, з іншого – удосконалювати, формувати й розвивати навички українського мовлення.

Традиційна модель освіти, як зазначає академік І. Зязюн, спрямована на передачу майбутнім фахівцям необхідних знань, умінь і навичок, у наш час втрачає свою перспективність. Виникає необхідність зміни стратегій, глобальних цілей освіти, перестановки акценту зі знань фахівця на його людські, особистісні якості, що постають водночас і як мета, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності [1].

Нагадаємо, що головною метою освітнього процесу є набуття професійної компетенції (а українська мова виступає лише як засіб її досягнення), тобто підготовка висококваліфікованого фахівця засобами української мови. Слід зауважити, що профільоване навчання, по-перше, має бути спеціалізоване щодо змісту україномовної комунікативної компетентності, оскільки передбачає відомості з предметної галузі, якою вже зацікавлений студент (це може бути фізика чи хімія взагалі, математика в цілому тощо), містить загальнонаукову і профільну лексику, що функціонує і в більш спеціалізованих текстах, знайомить зі стереотипами комунікативної поведінки, що прийнята в науковій і виробничій сфері взагалі. По-друге, профільоване навчання належним чином має забезпечувати можливість україномовного спілкування на основі обмеженого (у навчальних цілях) інвентарю професійно значущих типових мовленнєвих ситуацій навчально-професійного спілкування, суворо відібраних щодо ймовірності їх виявлення в мовленнєвому україномовному досвіді студентів у ході освітнього процесу.

Провідна мета розроблення методичної системи формування та розвитку професійного мовлення студентів, майбутніх фахівців різних сфер сільського господарства засобами української мови передбачає зміну педагогічної парадигми, зокрема: професійна спрямованість навчання української мови у вищій школі; роз’яснення цілей набуття знань з української мови, порад щодо організації навчальної діяльності студентів з інших дисциплін (складання конспектів, ведення записів, пошук літератури та потрібної інформації українською мовою), вимог до отримання оцінки знань,

умінь і навичок із профільних дисциплін українською мовою; використання інтерактивних методів навчання (евристичні, бесіди, ділові ігри, комп'ютерні програми тощо); ретельний відбір теоретичних тем для самостійної роботи з урахуванням часу, важкості та готовності до їхнього опанування студентами; упровадження інноваційних технологій з раціональним поєднанням традиційних методів, що забезпечує набуття разом з якісними знаннями, уміннями й навичками з профільних дисциплін, професійно важливих комунікативно-мовленнєвих якостей майбутніх фахівців, випускників вищої школи аграрного профілю.

Висновки. Отже, методика навчання професійного мовлення набуває деяких коректив. Визначення змісту мовної освіти не тільки через набір тем і текстів, а через перелік певних комунікативних завдань, що вирішуються українською мовою в навчально-професійній і власно професійній сфері спілкування, відповідає сучасним вимогам. Метою курсу української мови у вищій школі є набуття студентами комунікативної компетентності, необхідної для кваліфікованої інформаційної і творчої діяльності в різних сферах і ситуаціях професійного спілкування, спільної виробничої і наукової роботи. Специфіка підготовки такого фахівця полягає в тому, що його рівень володіння українською мовою має забезпечити можливість використовувати українську мову не тільки у професійній (виробничій і науковій) діяльності, але й для задоволення пізнавальних інтересів, реалізації міжособистісної самоосвіти і самовдосконалення. Сучасна освіта й досягнення в різних галузях науки ставлять перед лінгводидактикою і дидактикою принципово нові ідеї і завдання. Наукова думка, безумовно, виробила чимало прийомів і засобів подолання цієї двоїстої ситуації, наприклад, протягом декількох років у ВНЗ читаються курси “Ділова українська мова”, “Українська мова (за професійним спрямуванням)”. Разом із тим залишається чимало невирішених дидактичних проблем, пов'язаних із постійними вимогами самовдосконалення, інтенсифікації, оптимізації навчального процесу. Серед них: а) склад і зміст комунікативної компетентності у навчально-професійній сфері спілкування на кожному з етапів навчання студентів-аграріїв і ефективні, надійні засоби її (комунікативної компетентності) вимірювання; б) прийоми й засоби презентації, відпрацювання і закріплення навчального мовного матеріалу, ураховуючи психологічні та мовленнєворозумові особливості названої вище категорії студентів; в) найбільш доцільна система формування предметної компетенції у студентській аудиторії з обмеженим знанням української мови (для російськомовних студентів Східної та Південної України).

Таким чином, навчально-пізнавальна діяльність студентів аграрних ВНЗ розгортається, очевидно, у двох світах: у світі обраної ними спеціальності і світі української мови, точніше, у сфері її науково-функціонального стилю, тобто формується комунікативна компетентність, включаючи мовну і предметну, що має формуватися в україномовному контексті. При цьому у підготовці студентів ВНЗ аграрного профілю вирішуються два завдання: оволодіння майбутньою спеціальністю та засвоєння фахової інфо-

рмації і користування українською мовою з метою розвитку професійного мовлення.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є розробка методології та перспективної методики навчання україномовного професійного мовлення студентів аграрних ВНЗ на підґрунті комунікативної та предметної компетентностей в україномовному контексті.

Література

1. Зязюн І.А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І.А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / [за ред. І.А. Зязюна]. – К. : Віпол, 2000. – С. 11–57.
2. Куляс П. Лінгвістична компетентність науковця і педагога: знати тенденції в житті мови / П. Куляс // Вища освіта України. – 2005. – № 1 (15). – С. 85–93.
3. Леднев В.С. Содержание образования : учеб. пособие / В.С. Леднев. – М. : Высшая школа, 1989. – 360 с.
4. Серый А.В. Психологические механизмы функционирования системы личностных смыслов / А.В. Серый. – Кемерово, 2002. – 187 с.
5. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Керівник – професіонал нової формації / Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. РОМАНОВСЬКИЙ // Вища освіта. Український теоретичний та науково-методичний часопис. – 2002. – № 1. – С. 34–39.
6. Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / [под ред. С.Я. Батышева. – М. : АПО, 1998. – 568 с.
7. Юпитов В.А. Проблематика и особенности психологического консультирования в вузе / В.А. Юпитов // Вопросы психологии. – 1995. – № 4. – С. 50–56.

СУЩЕНКО Т.І.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОНОВЛЕННЯ Й МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

“У тому, що гуманна освіта має бути попереду спеціальної, немає найменшого сумніву..., а реальна освіта є згубною для людини, якщо попередньо вона не розвинута гуманно. Під гуманною освітою слід розуміти розвиток людського духу”

К.Д. Ушинський

Існуюча система підвищення кваліфікації в Україні стримує інтенсифікацію та модернізацію вищої освіти, про що свідчить отримання в процесі дослідження відповідної достовірної й систематичної інформації про критерії стану її розвитку на основі науково обґрунтованої порівнянності необхідних даних, врахування суттєвих змін в субординації системи цінностей, зумовлених формуванням нового типу відносин у суспільстві, потребами в новій світоглядній орієнтації, нових явищ культури, спрямованих на оптимізацію прихованого духовного потенціалу особистості та продуктивного діалогу.

Найвагомішим ресурсом у пошуках оновлення вищої освіти України є наявність у вищих навчальних закладах неординарних викладачів, яким